

Ковальчук Микола Віталійович,
магістр богослів'я,
випускник Київської православної богословської академії

ДОГМАТИЧНІ ТА ВІРОВЧИТЕЛЬНІ ВИЗНАЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТИВНІ АРГУМЕНТИ ІСТИННОСТІ ХРИСТІЯНСТВА У СВІТЛІ ПРАВОСЛАВНОЇ АПОЛОГЕТИКИ

У статті розглянуто окремі догматичні та віровчительні визначення православного віровчення; осмислено онтологічну несумісність язичницьких релігій, філософських понять та систем, принципів юдейської релігії із християнством як богоодкровенною релігією; спростовано ідею єдиного бога у всіх релігіях.

Ключові слова: об'єктивний аргумент, істинна релігія, образ Бога, Трійця, тріада, логос, Спаситель.

Сьогодні у світі все частіше і нав'язливіше пропагується ідея єдиного (одного і того ж) у всіх релігіях бога, в основі якої лежить загрозлива тенденція нівеляції віровчительних істин і принципів, відкинення їх на периферію духовного життя. За таких обставин втрачається суть і зміст тієї чи іншої релігії. Це явище несе особливу небезпеку для послідовників християнського віросповідання, зокрема православ'я, адже без спасительного подвигу Христа віра наша марна (1 Кор. 15: 14). Суть цієї небезпечної ідеї полягає передусім у тому, що основним принципом передбачається єдинобожжя, спільне молитовне поклоніння, а спосіб сповідання і образ Бога, який у кожній релігії інший (відтак сповідується не один Бог, а багато богів), займає другорядне значення.

Заявлена тема є актуальною, оскільки, за свідченням свт. Ігнатія Брянчанінова, «віра в істину спасає, віра в обман і бісівську оману губить».

Апологетичні праці супроводжували усю історію християнства, не втрачають вони свого значення і тепер. Гострота та важливість поставленого питання безсумнівно привертає до себе увагу сучасних вчених-богословів. Серед них передусім варто згадати професора Олексія Осіпова, який у своїх апологетичних дослідженнях ставить питання про можливість існування в тій чи іншій релігії, а передовсім у християнстві, об'єктивних аргументів істинності. Інший авторитетний дослідник, подвижник ХХ ст., американець ієромонах Серафим Роуз проводить масштабний екскурс порівняльного аналізу релігій: їх віровчительних систем, моральних вимог,

історичних витоків, наслідків, які витікають для людини з їх вчення. Диякон Андрій Кураєв досліджує проблему позитивного викладу православного віровчення в аспекті його компаративного аналізу з іншими варіантами християнського і нехристиянського вирішення релігійних питань.

Мета дослідження – спроба розкрити апологетичний зміст окремих догматичних та віровчительних істин православного віросповідання, висвітлити об'єктивні аргументи унікальності та божественності цього вчення, а відтак і хибність ідеї єдиного у всіх релігіях бога. Для досягнення вказаної мети треба вирішити низку завдань: розкрити зміст окремих догматичних визначень православного віровчення, провести порівняльний аналіз поганських культів і вірувань, філософських систем, старозавітної юдейської релігії на предмет можливості виникнення з них християнства, виявити об'єктивні аргументи унікальності та божественного походження християнства, а, отже, і безпідставність твердження про єдиного у всіх релігіях бога.

Що належить до загальнообов'язкових істин будь-якої релігії? Першою з них є сповідання духовного, досконалого, розумного, особистого Початку – Бога, Який є джерелом (причиною) буття всього суцього (існуючого), зокрема людини, Який завжди активно присутній у світі. Ця ідея Бога може мати дуже різноманітні за формою, змістом і ступенем ясності вияви в різних релігіях: монотеїстичних (віра в єдиного Бога), політеїстичних (віра в багатьох богів), дуалістичних (віра в два божественні начала: добре і зло), аніміс-

тичних (віра в одухотвореність всього існуючого, в наявність душі у всіх сил і явищ світу природи).

Ще однією з істин релігії є переконання, що людина принципово відрізняється від всіх інших видів і форм життя, вона – істота не просто біологічно вища і досконаліша від усього створеного Богом, але насамперед духовна, яка має і тіло, і душу (складові людської природи, спільної для всіх людей). Людина – особистість, яка володіє розумом, почуттями, вольовими якостями, яка здатна і покликана до єднання і спілкування з Богом, духовним світом [12, с. 72 – 73].

Бог у кожній релігії – це той ідеал, першообраз, відповідно до якого треба влаштувати своє моральне і духовне життя (цей ідеал в кожній релігії різний) [11]. Отже, який мій Бог – таке й моє життя. Для прикладу наведемо грецькі веселощі і гуляння на честь бога Діоніса: хто більше напився, той більше догодив богу. Хибний ідеал – промах у житті. Уявіть собі архітектора, який хоче збудувати палац. Якщо він майстер своєї справи – він збудує правильно, а якщо архітектор самозванець, він може допустити такі помилки, через які загине багато людей. От і виходить, що один пропонує збудувати будинок на кам'яному фундаменті, а інший – на землі без основи, як в євангельській притчі (Лк. 6: 47 – 49).

Беручи до уваги той факт, що сучасний світ хоче нав'язати думку єдиного бога у всіх релігіях (причому віровчительні істини втрачають своє значення, стають другорядними, а на перше місце виходить сама ідея єдиногобожжя), треба зазначити, що перед кожною людиною постає принципово важливе питання – питання життя і смерті: де ж істинний образ Бога, яка релігія його сповідує? Доречно зазначити цікавий факт. За часів Ісуса Христа були фарисеї та садукеї. Якщо фарисеї були людьми цілком віруючими, релігійними, то садукеї були атеїстами. Вони не вірили у всезагальне воскресіння, існування людської душі, духовного світу, ангелів. Фарисеї та садукеї багато сперечалися, проте були разом. В одній релігії і атеїзм, і Бог.

Є, звичайно, метод, за допомогою якого можна переконатися, що християнство істинна релігія: провести масштабний екскурс порівняльного аналізу релігій (їх віровчи-

тельних систем, моральних вимог, історичних витоків, тих наслідків, які витікають з їх вчення) [10]. Але це дуже велика робота. Ієромонах Серафим Роуз, наприклад, надзвичайно багато займався саме такою роботою. Та для цього потрібна ціла система, час, щоб ретельно проаналізувати всі можливі релігії і переконатися, що християнство – це істинна релігія.

Існує інший оптимальний спосіб. Якщо певна релігія володіє об'єктивними аргументами, які свідчать про її неземне (боже-ственне) походження, тоді – це істинна релігія, тому що Бог є істина за означенням. А відтак, як зауважив преподобний Феодосій Печерський, Він не двовірний [18], якщо істинна одна релігія, то всі інші помиляються. Звичайно, можна знову піти шляхом дослідження всіх релігій, але насамперед, напевне, принаймні для християн, треба дізнатись про свою релігію. Чи має вона такі об'єктивні аргументи? Якщо має – все, питання зняте.

Усі релігії світу, юдейство зокрема, одногolosно стверджують, що спастися може лише той, хто виконує всі приписи відповідної релігії. Христос же каже у Своему благовісті: «Я прийшов прикликати не праведників, але грішників до покаяння» (Мф. 9: 13). Нічого дивного немає в тому, щоб призивати грішників до покаяння. Дивним є ставлення Спасителя до праведників, які ретельно виконували всі заповіді Закону Мойсея і яких Він викриває словами: «Горе вам, книжники і фарисеї, лицеміри...» (Мф. 23: 13). Варто зазначити, що старозавітна релігія здебільшого полягала у виконанні обрядового, зовнішнього боку заповідей (наприклад, приписи щодо приношення жертв, очищувального омивання, дотримання суботи і т. д.) А Христос каже: «Субота для людини, а не людина для суботи» (Мк. 2: 27). Розслабленому, якого принесли четверо друзів і якого Він зцілив, Христос наказує: «Встань, візьми постіль твою та йди до дому твого» (Мк. 2: 11), – це було кричуще порушення суботи в очах книжників та фарисеїв. Вони казали, що Христос не може бути від Бога, бо порушує Закон. А це засвідчує, до якого абсурду можна дійти, сліпо дотримуючись букви закону. Субота стала божеством.

Отже, якщо у всіх релігіях спасаються праведники, які виконують відповідні релігійні

приписи, то християнство каже, що першим до раю увійшов розбійник, якому Христос, висячи на хресті, сказав: «Сьогодні ж будеш зі мною в раю» (Лк. 23: 43). Виявляється, спаситись може не той, хто формально виконає всі заповіді до найменшої деталі, а той, хто побачить свої гріхи, недостойність перед очима люблячого Творця. «Боже, будь милостивий до мене, грішного!», – б'ючи себе в груди, говорив митар (Лк. 18: 13). «Пом'яни мене, Господи, коли прийдеш у Царство Твоє!», – казав розбійник, висячи на хресті (Лк. 23: 42).

Крізь призму юдейської релігії (в основі якої був Закон, отриманий Мойсеєм від Бога) старозавітні люди розуміли Бога як милосердного, але справедливого суддю, Який праведників (виконавців Закону) винагороджує, а грішників (митар, блудниця, розбійник, які порушили заповіді Закону) карає. Та хіба справедливо, що першим до раю увійшов розбійник; митар, який обманював і обдирав людей через податки, виявився виправданим більше, ніж фарисей-праведник, а блудниця, яка, за Законом, підлягала побиттю камінням, була відпущена (подібне може розбестити народ)?

Ще один важливий бік цього питання, який треба розглянути, стосується понять «спаситель» і «спасіння». Численні мислителі і правителі, знатні та невідомі, багаті й бідні споконвіку билися над вирішенням питання спасіння. Спасіння від голоду, рабства, насильства, несправедливості. У Стародавньому Римі широкою популярністю користувався вислів «Panem et circenses», що в перекладі з латини означає «хліба і видовищ». Це красномовно демонструє, якого саме спасіння завжди чекала більшість людей. Наведемо й інший приклад. На місто насувається багатотисячна армія відбірних, озброєних воїнів. Якого спасіння чекають люди? Звичайно ж, усю надію покладають на захист мужніми захисниками вітчизни від ворога.

І раптом невелика група людей починає проповідувати якогось розп'ятого серед двох розбійників, того, хто не визволив єврейський народ (серед якого народився) від римського поневолення, не дав вдосталь ні хліба, ні видовищ. Цього Ісуса, названого Христом, послідовники вважають за Спасителя не лише якогось окремого народу, а всього людства. Це, з формального погляду,

здавалося б, безглузде твердження знайшло стільки послідовників, що віра християнська розповсюдилась по всьому світу і не була знищена, хоч довгий час знаходилась поза законом. Можна було б назвати тих людей, які готові були віддати своє життя за Христа, фанатиками, але з огляду на величезну кількість таких людей – це видається неможливим. Фанатики – це зажди одиниці, які стверджують свою власну думку (наприклад, два помножити на два буде п'ять) всупереч справедливим аргументам інших (два помножити на два буде чотири), озлоблюються і навіть не беруть їх до уваги. Виникає логічне запитання: «Яке ж спасіння прийшов дати Христос»? Питання, яке б мало цікавити кожну мислячу, розсудливу людину, яка шукає сенс життя, давати привід знайомиться з різними світоглядами, щоб побачити, що ж такого Христос дав людству.

Здоровий глузд говорить, що не може сенс життя обмежуватися лише короткотривалим земним проміжком, ніби іскра, яка вилетіла з вогню і невдовзі загасла. Кожен розуміє, хоч би й інтуїтивно, що є щось більше – вічне життя людини, яка в цьому розумінні безсмертна і незнищенна. Про це говорить релігійна свідомість всього світу. Смысл життя мав би полягати не в накопиченні тимчасових благ (адже людина як бездонна бочка: скільки в неї не наливай, не наповниш), але в пошуках шляхів забезпечення повноти життя вічного. Отже, людина стоїть перед вибором: мить чи вічність?

Християнство свідчить, що Христос на те і прийшов, щоб зцілити людину від пристрастей, дарувати повноту вічного життя. І це єдине благо, яке може сповна наповнити бездонне людське серце не лише після земного життя, але вже тут, на землі.

Згідно з християнським вченням, «Бог є Любов» (1 Ін. 4: 8), а людина – образ Божий: «І сказав Бог: створімо людину за образом Нашим [і] за подобою Нашою (Бут. 1: 26). Христос, Який явив світу істини християнства, ніде не вчився, апостоли були не книжні, жили і були виховані лише в єврейсько-юдейській атмосфері Закону Мойсея і традицій богобраного народу, проте характер їхнього вчення і благовістя зовсім інший. Які істини вони проповідують? Бог – не суддя, не месник за наші гріхи, а безмежна Любов, яка ніколи

не змінює свого ставлення до людини (завжди любить і бажає спасіння), якою б вона не була. Бог християнський – це правильна любов (апендицит – операція, а не знеболувальні пігулки). Від людини залежить – пропустити Божественне світло в свою душу чи ні. Ми творимо свій духовний стан, завдяки якому входимо у спілкування або з Богом, або з демонами-мучителями.

Ще одна віровчительна істина, яка вражає нас з огляду на те, що християнство виникло в юдейському середовищі, де сповідання єдиного Бога (моноіпостасного) було непорушним догматом, це – єдиний Бог є Трьохіпостасний. Христос і Його учні були правовірні юдеї, відвідували храм, дотримуючись Закону. У розмові з народом Ісус запитує: «Хто з вас викриє Мене у гріху?» (Ін. 8: 46). Це свідчить, що Він був чистий перед Законом. Тож дивовижно, що вони проповідують нечуване ніколи раніше, те, що багатьох спокушає до цього часу: Отець, Син, Дух Святий – три Іпостасі єдиного Бога [3, с. 369].

Наведемо деякі думки святих отців, щоб краще зрозуміти суть Троїчного Життя Бога, щоб дати повнішу відповідь на запитання, «як живе Бог?». Св. Ігнатій Бранчанінов, узагальнюючи досвід святих отців з приводу розуміння принципу життя Бога Трійці, зокрема Григорія Богослова, Максима Сповідника, Симеона Нового Богослова, пише: «Образ Трійці-Бога – трійце-людина» [6, с. 128 – 136]. Ум людський – образ Неосяжного Отця, людська думка (може виражатися словом), яка народжується від ума, – образ Сина, Який завжди народжується від Отця. Ісус Христос, друга Іпостась Пресвятої Трійці, в Євангелії від Іоана не випадково названий «Словом»: «Споконвіку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог» (Ін. 1: 1). Сила і направленість людської думки (її дух), що походить від ума – образ Святого Духа, Який вічно від Отця походить.

Виникає запитання: звідки таке вчення? Можливо від язичників? Ні! Сам Христос казав: «Якщо ж не послухає їх (свідків), скажи церкві; якщо ж і церкві не послухає, то нехай він буде тобі як язичник і митар» (Мф. 18: 17). Тобто, до всього язичницького ставилися з презирством, тим більше до вчення про Бога. Та якби навіть захотіли взяти, там такого не було.

Якщо ж усе-таки припустити, що християнське вчення про Трійцю могло взяти ідею в язичницькому світі, то лише одну з тих, які існували в той час. А в той час по всьому греко-римському світові і далеко за його межами панувала одна і та ж ідея, а саме – сімейної тріади: бог, богиня і божок. Серед таких тріад знаходимо: у Римі – Юпітер, Юнона, Мінерва [16, с. 679], в Греції – Зевс, Гера, Афіна [7, с. 11], в Єгипті – Озіріс, Ісіда, Гор [17, с. 27]. Як бачимо, у всіх цих прикладах божок завжди є плодом двох інших.

В Індії виникла та мала поширення так звана індуїстська Тримуртія. По-перше, мало ймовірно, щоб у Юдеї хтось знав про індуїзм. Та, навіть, якби і знали, давайте подивимось, чи є щось спільного між християнською Трійцею та індуїстською Тримуртією. Тримуртія (з санскр. дослівно «три образи») – трибожжя з'явилося у постбуддистському брахманізмі. Будда жив у середині I тисячоліття до Р. Хр. У цій релігійній системі є три головних боги: Брахма, Вішну і Шива. В Індії багато каст і релігійних течій, кожна з яких вважає богом одного з цих трьох. Культ Брахми зараз мало поширений. Сьогодні переважають дві течії: вішнуїзм та шиваїзм. Іконографічне зображення Тримуртії – одна голова з трьома обличчями. У системі Тримуртії Брахма постає як творець світу, Вішну – як охоронитель, Шива – як руйнівник світу [13, с. 58], оскільки в індуїзмі існує ідея так званих кальп, яка полягає в тому, що світ існує мільярди років, а потім руйнується і знову відновлюється. Але, як показують дослідження, по-перше, релігійна система Тримуртії як об'єднання цих трьох богів в єдине ціле виникла лише в I тисячолітті після Різдва Христового [16, с. 525]. По-друге, ця ідея з'явилася внаслідок постійних конфліктів представників вищезгаданих культів поміж собою.

У давніх греків був культ Гекати – богині неба, землі і пекла. Геката – одна богиня, яка може поставати в різних образах [17, с. 37]. Крім того, ще є трьохступеневі еманациї неоплатоників. Це вчення з'явилося вже після приходу у світ Ісуса Христа. Еманация (лат. emanatio – витікання) у вченні неоплатоників – «випромінювання» вищими формами буття нижчих. З так званого «Єдиного» божества, про яке нічого не можемо сказати, витікає ум, з якого витікає «світова душа»

[9, с. 176]. Тож, християнське вчення про Бога Трійцю, вочевидь, не могло взяти початок з жодного вчення, яке існувало в язичницькому світі в той час. Відтак, походження його – неземне.

Атеїстична критика серйозні претензії висуває до християнського поняття «Логос». Грецькою мовою Євангеліє від Іоана починається так: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος» (Ін. 1: 1), що українською мовою можна перекласти: «На початку був Логос, і Логос був у Бога, і Бог був Логос». В українських перекладах Біблії зазвичай замість форми «Логос» використовується варіант перекладу «Слово». Справа в тому, що давньогрецьке слово «λόγος» має велику кількість можливих перекладів – близько сотні, згідно з «Давньогрецько-російським словником» за редакцією Дворецького [4]. Тому перекладачі Біблії слов'янською мовою поставили найперше значення перекладу грецького слова «λόγος», тобто «слово», хоча могли так само успішно написати «ум», «розум», «думка», «логіка», «міркування». Якби в перекладі було використано слово «ум», то це могло б невільно викликати асоціації з давньогрецькими філософськими системами, які вчили про початковий «ум», а тут – зовсім інше значення. Та все ж у критиків християнства виникають зауваження щодо того, що апостол і євангелист Іоан Богослов у Євангелії використовує слово «λόγος», яке функціонувало у філософських системах давньогрецьких філософів ще у VI ст. до Р. Хр. [2, с. 323 – 324] Ним досить широко послуговуються у своїх працях Геракліт, Платон, Арістотель, стоїки як в дохристиянську епоху, так і після, Філон Олександрійський, який був сучасником Ісуса Христа. Геракліт під поняттям «логоса» розумів вогонь, але не природний, а той, який є законом буття (ум). Платон вважав, що «логос» – це першопричина всього буття. Арістотель назвав терміном «логос» першодвигун, – це все та ж першопричина, що й у Платона, але вже інший характер позначення. Спільна риса всіх дохристиянських інтерпретацій поняття «логос» знаходить вираження в такій формі: «логос» – це розумний початок, розумна причина всього буття. Найрозвиненіше вчення про «логос» нам пропонує стоїцизм. Нижче викладемо сутність вчення стоїків,

пов'язану з поняттям «логос». Метафізика стоїків базується на вченні Геракліта про те, що початком всього буття є вічний першовогонь, який дає продовження всім похідним формам буття. Цей вогонь розумний, він є дух, в ньому закладена вся сукупність ідей цього світу, ідей як духовних початків всього існуючого. Стоїки аналізували поняття «логос» в трьох координатах: 1) «логос» прихований – це вогонь, якого ніхто не бачив і не чув і який знаходиться всередині космосу; 2) «логос» явлений, який ми бачимо у красі цього світу; 3) «логос» запліднювальний – присутній у всіх речах цього світу як насіння, що дає початок і образ всьому існуючому; у вищій мірі цей логос перебуває в людині, але в самому космосі тілом є видимий (матеріальний) світ, а духом саме цей логос. В людині він – душа, і, навіть, якщо так можна сказати, – бог. Інколи стоїки називали «логос» Зевсом, оскільки їх звинувачували в безбожності (за це жорстоко переслідували і навіть карали смертю). Подібні звинувачення виникали тому, що стоїки вчили про «ум», який можна зрозуміти, виходячи з наукових уявлень про світ. Наука говорить про закономірності побудови світу, його доцільність, гармонічність, красу. Все це характеристики і наслідки розуму. Світ, який пізнає наука, – розумний. Розумний світ, проте, не має особистості. Отже, розумний світ може створити Хтось, тобто Особистість – Бог. Логос стоїків – не особистість, а Іоан Богослов в Євангелії прямо вказує, що Логос – це Христос, боголюдина.

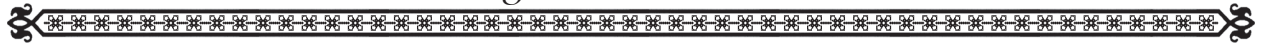
Отже, на підставі здійсненого аналізу можна стверджувати:

- православне вчення про Бога-Любов не можна вивести із жодних релігійно-філософських систем. Лише біблійне одкровення могло дати таке унікальне вчення про Бога;

- нетривіальність християнського вчення про Трійцю – ознака божественного походження цього догмату;

- християнська істина про Христа-Логос не є наслідком релігійного чи соціологічного досвіду: вона походить із трансцендентного світу і як така не є людським витвором.

Підсумовуючи все вище сказане, треба зазначити: християнство має об'єктивні аргументи своєї істинності, які виражаються у догматичних та віровчительних оросах Православної Церкви.

1. Біблія : книги Священного Писання Старого та Нового Завіту / в українському перекладі з паралельними місцями та додатками ; [пер. Патріарха Філарета (Денисенка)]. – К. : Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1407, [9] с.
2. Аверинцев С. С. Логос // Философский энциклопедический словарь. – М., 1983. – С. 323 – 324.
3. Григорій Богослов, свт. Творіння : у 2 т., 4 кн. / святитель Григорій Богослов, архієпископ Константинопольський. – К. : Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2010. – Т. 1, кн. 1. Слова. – С. 469.
4. Древнегреческо-русский словарь : в 2 т. / [сост. И. Х. Дворецкий]. – М., 1958.
5. Зеньковский В., прот. Апологетика / прот. В. Зеньковский. – М., 2001. – С. 106.
6. Игнатий Брянчанинов, свт. Сочинения : в 7 т. – М. : Правило Веры, 1993. – Т. 2. О образе и подобии Божиих в человеке. – С. 128 – 136.
7. Калистов Д. Древняя Греция / Д. Калистов. – М., 1963. – С. 11.
8. Кураев А., диак. Традиция, Догмат, Обряд : апологетический очерк / диак. А. Кураев. – М. : Издательство Братства Святителя Тихона, 1995. – 416 с.
9. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Поздний эллинизм / А. Ф. Лосев. – М., 1980. – С. 176.
10. Осипов А. И. Аргументы истинности Православия : конспект лекции [Электронный ресурс] / А. И. Осипов. – Режим доступа: http://poslushnik.info/osipov/lectures/34_Argumenty_istinnosti.html
11. Осипов А. И. Один ли Бог? [Электронный ресурс] / А. И. Осипов. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/95022.html>
12. Осипов А. И. Путь разума в поисках истины / А. И. Осипов. – М. : Изд-во Сретенского монастыря, 2014. – С. 72 – 73.
13. Павлов С. Географія релігій / С. Павлов, К. Мезенцев, О. Любіцева. – К., 1999. – С. 58.
14. Ранние Отцы Церкви : антология. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1988. – С. 419.
15. Серафим (Роуз), иером. Православие и религия будущего / иером. Серафим (Роуз). – М. : Русский Паломникъ, 2016. – 368 с.
16. Токарев А. Мифы народов мира : энциклопедия. – М., 1991. – Т. 2. – С. 525, 679.
17. Троицкий Н. Троиединство божества / Н. Троицкий. – М., 1997. – С. 27–37.
18. Феодосий Печерский, прп. Завещание Киевскому князю Изяславу о Православной христианской вере [Электронный ресурс] / преп. Феодосий Печерский. – Режим доступа: https://azbyka.ru/otechnik/Feodosij_Pecherskij/zaveshhanie-kievskomu-knjazju-izjaslavu-o-pravoslavnoj-khristianskoj-vere/

Mykola Vitaliyovych Kovalchuk

DOGMATIC AND DOCTRINAL DEFINITIONS AS OBJECTIVE ARGUMENTS OF CHRISTIANITY'S TRUTHFULNESS IN LIGHT OF THE ORTHODOX APOLOGETICS

The article reveals some dogmatic and doctrinal definitions of Orthodox Christianity; comprehends the ontological incompatibility of the pagan religions, philosophical concepts and systems, the principles of the Jewish religion with Christianity as God-given religion; disproves idea of the same god in all religions.

Keywords: *objective argument, true religion, the image of God, the Trinity, triad, logos, the Savior.*

